

תמיר, כפי שהיכרתיו (2)

כלל, כי היו מנוגדות לרצון סיעתו. הוא ישב, הישווה את מצבו למצבי והתפוצץ. זה גרם להתפוצצות ממש.

בנועידת'הרות, בקיץ 1966, אירגן אליעזר שוסטק הוותיק, אישי'המנגנון של הסדרות'העובדים'הלאומית, מרידה נגד בגין. המרידה צברה תאוצה, ולרגע היה נדמה שיש סיכוי לשוסטק להשתלט על התנועה. תמיר קפץ על העגלה. הלהיב קבוצה של צירים והתייצב בראש המרד. הוא הציע לבגין לנהוג בכי'גוריון, לפרוש מהנהגת התנועה ולהסתגר כמנהיג רוחני בשדה'הבוקר משלו — רמת'הצ'אל.

לרגע אחד היה נדמה שתמיר השיג את שלו. בגין היה כהלם, ונראה מוכה. אולי גם טמן לתמיר מלכודת. הרגע עבר, 'המישפחה הלוחמת' התלכדה סביב בגין, ואחרי סערות ושערוריות אלימות, שהונצחו בתמונות, סולק תמיר מהמפלגה. עימו נשארה רק קבוצה קטנה, ובה שוסטק.

בן'רגע צנח תמיר מאיגרא רמה לכי'רא עמיקתה. תחת לשלוט בתנועה גדולה ורב'ת'כות, נשאר כראש לשועל מי'פלגתי קטן, שהיו לו שלושה חברים בכנסת.

וכרני שבאותם הימים משך אותי בגין הצידה, ושפך באוזני את מר'ליבו. הוא נראה לי אדם שבור — כפי שלא ראיתיו מעולם לפני ואחרי'כן, עד ל'פרישתו לרחוב צמח, כעבור 17 שנים.

„אבל אתה הרי מכיר את תמיר!" אמר לי לבסוף. בגין לא סלה לתמיר מעולם, ואף שהיטיב להסתיר את שינאתו, כשהיה צורך בכך ואף להעמיד פנים כאילו סלה לו, לא היה בכך ממש. השינאה נשארה בוערת עד היום האחרון, והוא ראה לכך שלא תהיה עוד לתמיר דריסת'רגל בתנועה'ההרות. אין ספק שב'שנת 1966 איבד תמיר את ראשות'הממשלה. שוב הוכח שהוא טאקטיקן מבריק, ואסטרטג גרוע מכל גרוע.

והיתה היונה לנץ

כאשר שכחה הסערה, גילה תמיר שהמאזן אינו כולו שלילי. אומנם, הוא נותר בראש סיעה קטנה — כמעט כמו סיעתי — אך סוף'סוף היה חופשי בכנסת.

באיחור של שנה עט על כל האפשרויות הטמונות בפעולה פרלמנטרית. זה היה קל, כי בינתיים יצרנו — זיכרוננו ואני — רפוסטי'פעולה של פעולת סיעה קטנה ולוחמת. המצאנו שיטות שלא היו קיימות לפני כן, או שהיו עד אז זנוחות ועלוכות — שאילתות בלי הגבלה, הצעות'חוק פרטיות, הצעות'דחופות ורגי'לות לסדר'היום, הדעות'לעיתונות — כל אותם דברים שהפכו בינתיים ל'חלם'החוקק של כלי סיעה פעילה בכנסת.

האווירה בארץ ב'שנת 1966 היה יומי. איש לא חלם על מילחמה. העמדות הלאומיות של חרות נראו מיושנות. בחושה'הריח המפורח שלו הבחין תמיר באווירה. „המרכז החופשי" פרש מחרות חלפה. כמו „המישטר החדש" בישי'המול לפניו, היה „המרכז החופשי" סיעה ימנית יונת'מתונה ומתקדמת'ייחסית, משהו כמו „שינוי" כיום. היא „עלתה" על הרבה נושאים שהיו אז בכחינת מונופול של סיעת העולם הזה — כוח חדש.

היה לה יתרון גדול אחד: כושר'הפירסום של תמיר היה פני'טאטטי. עד להופעתו של יוסי שירי, לא ראתה המדינה כרוגמתו. העיתונאים עמדו בתור כדי לשרתו. הם אכלו מידיו. עורך'הארץ גרשום שוק, שתמיר שירת אותו כפרקליטו בעניינים אישיים, העמיד לרשותו את עיתונו. לאיחאת הכתיב תמיר לכתבי'הארץ כתבות שלמות על עצמו, כשם שעשה לפני כן לכתבי'העולם הזה.

גם כאשר היו ל'סיעתי פי שתיים יותר יוזמות מאשר ל'סיעתו, זכתה סיעתו בפי עשרה יותר פירסום מאשר אנחנו. לא אחת „עלה" על יוזמה מקורית שלנו, וכלי'התקשורת ייחסו אותה לנו. שאילתי את עצמי אם תאוות'הפירסום של תמיר באה לשרת את מטרותיו התועלתיות, או שהיא נובעת מצורך אישי עמוק יותר. הגעתי למסקנה השנייה.

אני זוכר שהתווכחתי פעם עם אהוד אולמרט, אז מזכירו של תמיר ונושאי'הכלים שלו, על התועלת של הפירסום. אמרתי לו של'פירסום פוליטי יש ערך רק אם הוא יוצר תדמית הצמודה לנושא מסוים, בעוד שהפירסום של תמיר מתפורר כעשן ואינו משרת מטרה זו.

בינתיים פרצה מילחמת ששת'הימים, מנחם בגין הצטרף לממ'שלת'הליכוד'הלאומי וקמה האימפריה העברית. בר'לילה ממש שינה תמיר את עורו: „המרכז החופשי", הסיעה היונית'המתונה, הפכה לפתע ל'סיעה לאומנית'קיצונית, שוחרת סיפוח על השטח חים הכבושים לאלתר. תמיר המציא אז את הסיסמה „שטח משה" רר לא יוחזר" (גם שוסטק טוען לבעלות על סיסמה זו).

ממשלת'הליכוד'הלאומי יצרה מציאות פוליטית חדשה. כמעט כל סיעות הבית היו שותפות בממשלה. בחוץ נשארו בעיקר שתי הסיעות שלנו: סיעת תמיר, עכשיו בימין הקיצוני, וסיעתי שלי, בצד היוני' הקיצוני. תמיר הטיף לסיפוח כל השטחים הכבושים לאלתר, ברמגוגיה שלוחת'רסן שהגיעה למימרים של הסתה, ואני הטפתי לכריתת שלום עם מדינה פלסטינית חדשה, שתקום בגדה וברצועה.

שוב נוצר בינינו איוון מזווה.

פנים חיוורות כסיד

בבחירות לכנסת השביעית, ב'1969, הופיע תמיר בראש הרשימה העצמאית של „המרכז החופשי", כשהוא חרוז ביטחון עצמי. הוא זכה בפירסומת אדירה, הוא רגל בדיעות לאומניות פופולר'איות. בגין וחברות היו בתוך הממשלה.

במוצאי יום'הבחירות, בשעות'הלילה, ישבנו זה לצד זה באולפן הטלוויזיה החדשה, וציפינו לסיכום הקלפיות. היה שם גם חנוך סמית, ששיחק את מישחקיו הרגילים.

אורי אבנרי

יונה אישית

בתנועה'ההרות היה קיים מחסור חמור בצעירים מוכשרים, בני'הארץ. היה ברור שאין זו אלא שאלה של זמן עד שתמיר יקבל לידיו את ההנהגה, כאשר הביולוגיה תוריד מן הכימיה את הוותיקים.

הוא היה צריך רק לחכות בסבלנות במשך 10, 20 שנה, ולהסייף תפקי'בינתיים במקום הרביעי, השלישי והשני. ודווקא לזה לא היה מסוגל.

אולי אני אשם בכך, בעקיפין.

רגע של אובדן

כאשר פתח זקן חברי'הכנסת, רויד בן'גוריון, את הישיבה הראי'שונה של הכנסת השישית, בסוף 1965, היינו שנינו — תמיר ואני — בין הנבחרים החדשים.

אבל היה הבדל גדול בינינו: אני נכנסתי לכנסת כראש רשימה עצמאית, על סמך דיעותיי והשקפותיי, אותן שלחמתי למען במשך כל השנים. ואילו תמיר נכנס לכנסת כחובש הפסל האי'חורי של סיעה ישנה שהיה בו, ותוך הרפסות לפני מנהיגיה. אין ספק שזה חרה לו מאוד. והרגשת התיסכול שלו גברה מדי יום.

כי הכנסת השישית הפכה למן הרגע הראשון — אותה ישיבת'פתיחה — כמעט לזירת'מאבק פרטי שלי. בעזרת אמנון זיכרונני, היועץ הפרלמנטרי המבריק של סיעתי, הפכתי את הכנסת על ראשה. הפצצנו אותה בזימוות פרלמנטריות. אחרי חודשים נאלץ הרוכ לשנות את תקנות'הכנסת, כדי לבלום את פעילותנו. אך גם אחרי שנקבעו לנו מיסדות והגבלות, המשיכה סיעתנו (סיעת העולם הזה — כוח חדש) לעשות בכנסת כבתוך שלה. נאמתי מדי יום, ולפעמים פעמיים'שלוש ביום, הגשתי יותר שאילתות מאשר כל הסיעות ביחד בכנסת הקודמת.

פעם פגשתי את אליעזר שוסטק, איש'חרות, בשרותים של ה"כים. תוך נטילת ידיים גילה לי שאמר בישיבת סיעתו כי „סיעת'היחיד של אבנרי עושה בכנסת יותר מאשר כל 18 חברי'הכנסת של גח"ל!" (גח"ל היתה הסיעה המשותפת של חרות וזה ליברלים).

כחבר זוטר בסיעה גדולה'ייחסית ניתן לתמיר לדבר רק לעיתים רחוקות. את מרבית היוזמות שעלו על רצונו לא יכול היה לפתח

כאשר הספיר השבוץ יו"ר הכנסת, שלמה הילל, את שמואל תמיר בישיבת הכנסת, הוא הביע תנחומים „לאשתו, לילדיו ולתנועתו."

התנחומים לאשה ולילדים היו במקומם. אך לאיזו תנועה אפי'שר היה להביע תנחומים?

ביום מותו לא היתה לשמואל תמיר תנועה, שום מי'פלגה לא היתה מוכנה לקבל אותו. כל התנועות שהקים התפרקו. תנועת'האם שלו, חרות, התאחדה כדי לסגור בפניו את האפשרות לחזור אליה. האיש שהחליף שמונה פעמים כתובת פוליטית נשאר בלי כתובת פוליטית.

היה זה סיום עצוב של הדרך, שעליה עלה תמיר כאשר הקים ב'1959 את „המישטר החדש" (ראה כתבה בשבוע שעבר).

חזרה למיסד

כפי שסיפרתי בשבוע שעבר, כעסתי מאוד על הקמת תנועה זו. היתה בכך נגידה אישית. הרגשתי שתמיר התייחס אליי כאל לימון, שממנו שחט כל מה שניתן היה לסחוט, ואחרי'כך ניסה לזרוקו.

במשך קרוב ל'10 שנים, מאז היה תמיר עורך'דין צעיר, מתחיל ובלתי'ידוע, העניק לו העולם הזה עורה כבירה. מעולם לא עזרנו לקריירה של אדם כפי שעזרנו לתמיר. והנה בא תמיר. הפקיע את מרבית רעיונות העולם הזה. והקים מי'פלגה בעל'עצמו, ולמעשה נגרדנו.

אבל על כעס אישי קל להתגבר. היה קשה יותר להתגבר על התחושה הצורבת שהוא בגד בכל מה שעשינו ביחד במשך אותן 10 השנים: המילחמה הממושכת שהיתה מכוונת נגד „המישטר". אף שקרא לתנועתו „המישטר החדש" והתקשט ברעיונות רדיק'אליים של העולם הזה, היתה זאת תנועה מימסרית מאוד, שכראשה עמדו כמה מוותיקי'הוותיקים של המישטר הישן, אני שים שבוודאי לא יכלו ולא התכוונו להביא לשינוי פני המדינה ברוח שרצינו בה.

לי היה ברור לגמרי כי תמיר — אולי בעזרת כמה יועצים רעים — החליט לפנות עורף לדרך המאבק והשינוי, ולהשתלב במיש'טר הקיים, כדי להגיע בתוכו אל יעדו: ראשות'הממשלה. כמילים אחרות: להשתמש באשראי ובהישגים שצברנו ביחד כמאבקים אלה, ולהמר אותם כפרוטות השחוקות של פוליטיקה רגילה. איני בטוח אם תמיר עצמו היה מודע לזה. יתכן מאוד שלא. היה לו כישרון גדול להאמין במה שהיה נוח לו להאמין.

פעמים רבות, אחרי פגישותינו עם תמיר, הייתי מתווכח עם רחל, אשתי, על השאלה: האם תמיר מאמין במה שהוא מדבר? טענתי שזה לא יכול להיות. אדם לכך אינטי'לונגטי פשוט אינו יכול להאמין בדברים הפשטניים שהשמיע. רחל, שהיטיבה להבין אותו ממני, טענה ששמותה מאמין לכל מילה. „שמתה" — ההב'רות שאשונות של שמואל תמיר — היה השם שבו קראנו לו בינינו לבין עצמנו.

אגב, ניהלתי ויכוח זה לאחר מכן פעמים רבות ליד השולחנות של מיונן'הכנסת. החידה הזאת העסיקה גם את עמיתינו שם.

קצרה הדרך לחרות

תמיר הקים את „המישטר החדש" כדי ללכת לבחירות לכנסת הרביעית. באותה השעה בחנו גם ידירי ואני (במיסגרת „הפעולה השמית") את האפשרות ללכת לבחירות. נוצרה האפשרות העגור'מה ששתי רשימות חדשות, שדגלו למראית'עין בדברים כמעט זהים, וזימיעו לפני הציבור.

הצעירים שהצטרפו לתנועה, רובם הניכי העולם הזה, התמרדו. הם תבעו לבדוק את אפשרות של הליכה משותפת — למורת רוחו הרבה של תמיר, שחשש פיתאום מפני תווית רדיקאלית. הם כפו עליו להסכים לפגישה. זו נערכה בביתו של בנימין גפנר, ותיקל'ח", ביר'אליהו. האווירה היתה קריירה, אירצוננו של תמיר היה בוטל, ולא יצי אזה דרב.

חשימהר שתרבר שתמיר פעל בקוצר'ראייה מדהים — דבר שעתידי היה לחזור על עצמו שוב ושוב. הצירוף של עסקנים ותיקים וצעירים רדיקאליים פשוט לא עלה יפה. שעיהו ליבו'ביץ לא התכונן ללכת לבחירות כלל, והתנגד לכך בתוקף. אליעזר ליבנה הוותיק סירב להעניק לתמיר את המקום הראשון ברשימה, וכך גם אברהם ויינשל. תמיר מצידו לא הסכים. כמובן, ללכת לבחירות ברשימה שלא הוא יעמוד בראשה. בסוף הוסכם שלא ללכת לבחירות כלל. בו כרגע איבד תמיר את העניין בתנועה, והיא התפרקה כלא'היתה.

גם אני החלטתי אז שלא ללכת לבחירות. ותחת זאת תמכתי ברשימתם העדתית של מורדי ואדי'אלוב, שכמעט עברו בעור'תנו את אחור'החסימה.

ההמשך הצדיק את חששותיי. ברגע שתמיר התיי'אש מן האפי'שרות להגיע לכנסת בראש תנועה משלו, הסיק את המסקנה: לחזור לחרות, שאותה עזב בטריקת'דלת 10 שנים לפני'כן, וש'עליה אמר, זה עתה: „אלוהים ירחם על המדינה אם חרות תגיע לשילטון!"

כרגיל, ניגש לרבר בצורה מחוכמת. תחילה הציג את מועמדותו ללישכת עורכי'הדין מטעם תנועה'ההרות. ערכי'הבחירות של 1965 הצטרף לתנועה'ההרות עצמה. מנחם בגין שמח על שיבתו של הבר האובד, הצבר המוכשר. כניעתו של תמיר, שיבתו לחרות כמי שחזר בתשובה, סגירתו הבולטת למנהיגותו של בגין — כל אלה התמייאו למנהיג. הכל נסלה במחווה של נדיבות'לב פולינית.

תמיר התקבל בשימחה ונבחר לכנסת. אפשר היה להינבא שעתידי של תמיר מוכבחה. הוא השתמש בכישרונו המופלא להתחבב על אנשים, וכיוון את מלוא הזרם המרוכז של קיסמו לעבר בגין. הוא קיבל את פניו בנמלה'העופה, נשא את מיוזרותיו, ריבר עליו בהערצה.

תמיר ובגין (בהתחלת ועידת'הפיצוין, 1966)